

Nehc'ul-Belaga'nın Senetleri Hakkında

<"xml encoding="UTF-8?">

Nehc'ul-Belaga'nın Senetleri Hakkında

?nemli Bilgiler

?stad Hasan Hasanzade Amuli

Bizleri hanedanların en iyisi olan Peygamber (s. a. v)'in hanedanına hidayet eden Allah'a hamd olsun. bu ha-nedanın ilki Peygamberi (s. a. v) sonuncusu ise vahiy haznedarı ve gaybın kilidi Hücet İbn-i Hasan, Al-i Muhammed'in Kaim'i Hz. Mehdi (a. s)'dır. Rezzak olan Allah bizlere doğru ve her türlü hatadan uzak konuşan kimsenin (Hz. Ali'nin) söz deryasına dalmayı nasip etti.

Nitekim Hz. Ali (a. s) şöyle buyurmuştur: "Biz sözün emirleriyiz, sözün ipleri bizden sarkar, dalları bizden sar-kar." Hz. Ali (a. s)'ın birer inci olan sözlerini beş cilt halinde düzenleyip bir araya topladık ve adını da "Tekmilet-ü Minhaci'l Beraa fı- Şerh-i Nehc'il Belağa" koyduk. Şimdiye kadar bir defadan fazla basılmıştır. Bu kitapta önemli olan husus da Nehc'ul Belağa'nın muhtevasını ve kaynaklarını rivai kitaplardan ve Seyyid Razi'nin Nehc'ul Belağa kitabından çok önceleri yazılmış eserlerden çıkarılmış olmasıdır. Bu kaynakların başlıca önemli olanları şunlardır:

- 1- Kitab-i Cami-i Kafi, (Şeyh'ut Taife Tusi'nin iki gö-rüşünden biri esasınca) H. 328 yılında Neccaşi'nin dediği esasınca da 329 yılında) vefat eden Hücet'ul İslam Kuleyni.
- 2- H. 285 yılında vefat eden Ebi Osman Ömer bin Bahrul Cahiz'in el-Beyan ve't-Tebyin adlı eseri.
- 3- Müberret diye meşhur olan ve H. 285 yılında vefat eden Ebi Abbas Muhammed bin Yezid'in el-Kamil adlı eseri.
- 4- Muhaddis Kumi'nin el-Künye ve'l Elkab kitabında yazdığı esasınca h. 246 yılında (başka bir görüşü göre de H. 292 yılında) vefat eden Ahmed bin Ebi Yakub el-Katip'in, Tarih-i Yakubi diye meşhur olan kitabı.

5- H. 310 yılında vefat eden Cafer Muhammed bin Cerir et-Taberi el-Amuli'nin Tarih-i Taberi diye meşhur olan Tarih'ul Umem ve'l-Mulük adlı eser.

6- Şeyh-i Ekdem Ebu'l-Fazl Nasr bin Mezahin el Munekkeri et-Temyini el-Kufi'nin Kitab-u Siffin adlı eseri. Şeyh-i Ekdem kadim ravilerdendir, hatta Tabiin'den sayılmıştır. İmam (Bakır'ul Ulum) Muhammed bin Ali bin Hüseyin (a. s)'ın çağdaşıdır ve hatta yakın şahsiyetlerinden biri sayılmıştır. Hatta Ravendi'nin Haraic adlı kitabında yer aldığı esasınca İmam Ali b. Musa Rıza (a. s) zamanını da derk etmiştir. H. 212 yılında da vefat etmiştir.

7- H. 413 yılında vefat eden Şeyh Mufid'in kitapları, özellikle de kitaplarında H. 297 yılında vefat eden meşhur tarihçi Muhammed b. Ömer b. Vakid Vakidi'ye isnad ederek naklettikleri...

8- H. 346 yılında vefat eden Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dinveri'nin Tarih'ul-Hulefa diye meşhur olan el-İmame ve's-Siyase adlı kitabı

9-H. 346 yılında vefat eden Ebi'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali el-Mesudi'nin yazdığı Muruc'uz-Zeheb ve Meadin'il-Cevher fi't-Tarih adlı eseri.

10- H. 381 yılında vefat eden ve Şeyh Seduk diye meşhur olan Ebi Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Babeveyh Kummi'nin kitapları

11- H. 283 yılında vefat eden Ebi İshak İbrahim b. Muhammed b. Said es-Sakafi el-Kufi Isfahani'nin el-Garat adlı kitabı.

Ayrıca bundan başka Nehc'ul Belağa'yı telif eden ve 406 yılında vefat eden Seyyid Razi'den çok önceleri ya-şamış olan bir çok bilginlerin güvenilir ve asil kitapları saymak mümkündür. Bunların sayısı iki yüzü bulmaktadır.

Bu saydığımız sayılı kaynaklar sadece inşaallah Nehc'ul Belağa'nın senetlerini naklettiğimizde zikredeceğimiz sadece örnek kaynaklardır. Bizi bu işe zorlayan en önemli etken geçmiş ve çağdaş bazı düşmanların bu konudaki boş kınamaları ve yergileridir. Hepsi bir ağızdan Nehc'ul Belağa'nın Hz. Ali (a. s)'ın sözü olmadığını Seyyid Razi veya kardeşi Murtaza'nın uydurup Hz. Ali'ye isnat ettiğini iddia ediyorlar.

Kadı Nurullah Şehit, Mecalis'ul Müminin kitabında Nehc'ul Belağa'nın müellifi Seyyid Razi'nin kardeşi olan Alemul Hüda Şerif Murtaza'nın Biyografisini yazarken Tarih-i Yafii'den şöyle naklediyor: "İnsanlar Nehc'ul Belağa kitabının Ali bin Ebi Talib (a. s)'ın eseri olup ol-madığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Nehc'ul Belağa'yı Seyyid Murtaza'nın mı yoksa kardeşi Seyyid Razi'nin mi topladığı hususunda farklı görüşler beyan etmişlerdir. Hatta Nehc'ul Belağa'nın Ali bin Ebi Talib'in sözleri ol-madığı onlardan birinin uydurup Hz. Ali (a. s)'a isnat ettiği

söylenmiştir."

Şüphesiz Yafii bu eleştiriyi İbn-i Hallakan'ın Vefiyat'il A'yan kitabından almış ve kelimesi kelimesine tarihinde nakletmiştir. dolayısıyla bunu söyleyen tek kişidir. Alem'ul Hüda'nın biyografisini yazarken Kadı İbn-i Hallakan bunu iddia etmiştir. Yafii 768 yılında ölmüş, İbn-i Hallakan ise 681 yılında ölmüştür. İbn-i Hallakan insanların Nehc'ul Belağa'nın Hz. Ali (a. s)'a ait olduğu hususunda ihtilaf ettiğini beyan ettikten sonra şöyle demiştir: Nehc'ul Belağa Hz. Ali'nin sözleri değildir, onu toplayan ve Hz. Ali'ye isnat eden kimse uydurmuştur.

Dolayısıyla Yafii ile İbn-i Hallakan arasındaki fark şu-dur: Yafii'ye göre Nehc'ul Belağa'yı uyduran Alem'ul Huda veya kardeşi Razi'dir. Ama Kadı İbn-i Hallakan'ın Vefiyyat'il Ayan kitabında beyan ettiğine göre başka biri de olabilir.

Sonra bu şüphe Yafii'nin dediği gibi tüm insanların ih-tilaf ettiği husus değildir. Sadece rivai kitapları ve eski eserleri incelememiş olan küstah ve inatçı kimseler bu şüpheyeye düşmüşlerdir.

Alim, bilgin ve araştırmacı bir insan; sözleri Allah'ın sözünün altında, insanların sözünün üstünde olan bir in-sanın sözlerini sıradan bir insanın sözleriyle asla eşit tu-tamaz öyle ki bu iki sözü mukayese edecek olursak siyahı beyaz ile mukayese etmiş oluruz. diller Hz. Ali (a. s)'ın hutbelerinden birini -hem lafız hem de muhteva açısından- aciz kalmıştır.

Hatta parmaklar ile gösterilen ve meclislerde övgü ile gösterilen ünlü hatipler bile hepsi onun çocukları sayılmakta ve hepsi de ondan istifade etmişlerdir. Yazıları, mektupları, hutbeleri ve hikmetli sözleri karşısında akıllar hayrete düşmüş; sözleri hikmetli incelikler, akli gerçekler ve Vasi'nin kelimelerinden başka hiçbir kelamın marifetinin yüceliklerine ulaşamayacağı Allah'ın tevhidi ile ilgili ilahi meseleler içerdiği için yüce fikirler karşısında boyun eğmiştir. "Allah muhlis kullardan başkalarının nitelendirdiklerinden münezzehtir."

İbn-i Hallakan Vefiyyat'il-A'yan kitabında Abdulhamid hakkında şöyle demektedir: "Ebu Galib Abdulhamid b. Yahya b Said el-Katip adlı kimse belagat sahibi meşhur birisidir. Bu şahıs Beni Ümeyye meliklerinin sonncusu olan Mervan b. Hakem'in katibiydi. Belagat ilminde adeta bir Darb-ı Mesel haline gelmiş ve şöyle demiştir:

"Yazı yazma sanatı Abdulhamid ile başlamış ve Abdulhamit ile bitmiştir." o yazma, edep ve ilim hususunda herkesin imamıydı. Yazarlar ondan istifade ediyor, herkes onun yolunu takip ediyor

ve eserlerine uyuyordu. yazı yazma yolunu kolaylaştıran odur. Yazdığı mektup ve yazılar bin sayfayı geçmektedir. Uzun mektuplar yazan ve kitabın fasılalarında övgüler kullanan ilk kimse odur. İnsanlar bunu ondan sonra kullanmaya başlamışlardır." İşte bu Abdulhamid Nehc'ül-Belağa hakkında şöyle demiştir: "Ön saçları dökülmüşün (Hz. Ali'yi kastetmek-tedir.) yetmiş hutbesini ezberleyince zihnim açıldıkça açıldı."

Hakeza İbn-i Hallakan Menamiyye Hutbesinin sahibi olan İbn-i Nubate hakkında Vefiyyat'il-A'yan kitabındada şöyle demektedir: "Ebu Yahya Abdurrahim b. Muhammed b. İsmail b. Nubate meşhur hutbelerin sahibidir. Edebiyat ilminde gerçekten İmam sayılmaktadır. Yetki insanların eşinin olmadığı hususunda icma ettikleri saadet ve mutluluk veren hutbeler onundur. Bu hutbeler onun derin ilmini ve zevkini göstermektedir." İşte bu İbn-i Nubate Hz. Ali hakkında şöyle demektedir:

"Ben hutbelerden infak edildildiğinde dahi sadece genişliği ve çokluğu artan hazineler ezberledim. Ali b. Ebi Talib'in öğütlerinden yüz bölüm ezberledim." İbn-i Nubate H. 394 yılında ölmüştür ve Seyyid Razi'nin üstadlarından biridir. Hakeza Cahiz diye meşhur olan Ebu Osman Amr b. Bahr b. Mehbub el-Kenani el-Leysi el-Basri de meşhur bir alimdir. Bir çok dalda eserleri vardır. İbn-i Hallakan Vefiyyat'il-A'yan kitabında ondan bahs etmiştir.

Bu ma-kalede de daha önceden de adı zikr edildi. Eserlerinden biri el-Beyan ve't-Tibyan kitabıdır. Bu kitap edebiyat ki-taplarının imamları sayılan dört kitaptan biridir. Diğer üç kitap ise şunlardır: el-Kali'nin el-Emali kitabı, İbn-i Kuteybe Dinveri'nin Edeb'ul-Katip kitabı ve Müberred'in el-Kamil kitabı...

İşte bu Cahiz diye meşhur olan bilgin kimse el-Beyan ve't-Tibyan adlı kitabında şöyle demiştir: "Ali (a. s) şöyle buyurmuştur: Her insanın değeri övdüğü şeydir." Hz Ali (a. s)'ın hiç bir sözünü dikkate almasak ve sadece bu kısa sözüne bakacak olursak bize yeterdir. insanı hedefe ulaştırmada yeterlilikten de üstün bir makamdadır. Azı seni çokluğundan müstağni kılan manası lafzının zahirinde olan en güzel sözdür. Allah-u Teala ona celaletini giydirmiş, sahibinin takvası ve iyi niyeti sebebiyle hikmet nuruna boğmuştur.

Cahiz'in eserlerinden biride Hz. Ali (a. s)'ın yüz sözünü bir araya getirdiği risalesidir. Muhammed Reşid Vetvat bu risaleyi Farsça'ya çevirmiş ve "Ali bin Ebi Talib (a. s)'ın sözlerini

taleb edenlerin matlubu" diye adlandırmıştır. Evet bu Cahiz Hz. Ali (a. s)'ın sözleri hakkında ne de güzel demiştir: "Nehc'ül-Belağa'nın her kelimesi Arapların en güzel sözlerinden binine değer."

Hakeza h. 346 yılında ölen Ebul Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali el-Mes'udi de Seyyid Razi'nin doğumundan yaklaşık 13 yıl önce vefat etmiştir. Zira Seyyid Razi 359 yılında doğmuştur. İşte bu Mes'udi Muruc'uz-Zeheb adlı kitabında şöyle demektedir: "İnsanlar Hz. Ali (a. s)'ın 480 küsur hutbesini ezberlemiştir. Hz. Ali bu hutbeleri dur durak demeden irad etmiş, insanlar da söyleyerek ve amel ederek birbirlerine aktarmışlardır.

İlginç olanı da şu ki Seyyid Razi Mes'udi'ye yakın bir zamanda yaşadığı halde Nehc'ül-Belağa'da, Muruc'uz-Zeheb yazarının yarısı kadar hatta daha az bir miktarda hutbe toplaya bilmiştir. Benimle Nehc'ül-Belağa'nın müstedrekinden topladıklarım Nehc'ül-Belağa'daki sayıya denk düşmektedir. İnşaallah Nehc'ül-Belağa'da olanların kaynağını zikr ettikten sonra onların da kaynağına işaret edeceğim ve hepsini zikr edeceğim.

Ama bazı muhalifler Seyyid Razi'ye iftira ederek Nehc'ül-Belağa'nın üçüncü hutbesi olan ve sünni şii fır-kaların bir çok yolla rivayet ettikleri şıkşikiye hutbesini onun uydurduğunu, Ali (a. s)'a isnad ettiğini ve Nehc'ül-Belağa'nın hutbeleri arasına kattığını söylüyorlar. Musaddık b. Şebib ile şeyhi İbn-i Haşşab arasında bu ko-nuda geçenler meşhur ve maruftur.

İbn-i Ebi'l-Hadid ve Behrani de bunu nakl etmişlerdir. İbn-i Ebi'l-Hadid Şerhi'-nin sonunda bu hutbenin şerhinin sonunda Behrani ise evvelinde nakl etmiştir. İbn-i Cumhur el-İhsai de el-Mücelli adlı kitabında zikr etmiştir. Daha önce dediğimiz gibi bu hutbe şii ve sünni raviler tarafından bir çok yolla nakl edilmiştir.

Bu hususta Bihar'ul Envar, 8. cilde müracaat ediniz. Kadı İbn-i Hallakan'ın Vefiyyat'ul A'yan'da Yafii'nin ise Tarih kitabında sözünü ettiği insanların Nehc'ul Belağa'yı Seyyid Murteza veya Seyyid Razi'nin uydurduğu hususundaki ihtilaf Seyyid Razi'nin Nehc'ul Belağa'nın ön sözünde söyledikleri şu sözler ışığında çü-rütülmekte, batıl olmaktadır: "Ben gençlik yıllarımda İmamlar (a. s)'ın özellikleri hususunda onların sözlerinin güzelliğini ve cevherini içeren bir kitap yazmaya koyul-dum."

Hakeza 21. hutbenin sonunda da şöyle demektedir: "Biz el-Hesais kitabında gerçekten

imamların yüce değerini ve cevher şeravetini anlamış olduk."

Hesais'ul Eimme kitabının ise Seyyid Razi'nin olduğu hususunda hiç bir şüphe yoktur. Bu hususta yine Bihar'ul Envar kitabına müracaat ediniz. Seyyid Razi Hesais'ul Eimme kitabında İbn-i Abbas'a dayanarak konuşmaktadır.

Seyyid Razi'nin Hesais'ul Eimme kitabının bir nüshası da Rampur e-Rizaiyye kütüphanesinde mevcuttur. kitabet tarihi ise H. 6. asıra uzanmaktadır. Şii ve Sünni güvenilir muhaddisler ve büyük tarihçiler Nehc'ul Belağa'nın Ali (a. s)'ın sözleri olduğu ve Seyyid Razi'nin bunları sadece bir araya getirdiği hususunda icma etmişlerdir. Bu hususta ilmi olmayanların ortaya attıkları şüphelere itina edilemez.

Ayrıca icazet ve isticazet şeyhlerinin senet silsilesi de Nehc'ul Belağa'da, Seyyid Raz'ye ulaşması hiç bir şek ve şüpheyi izin vermeyen bir tevatür derecesine ulaşmıştır. Biz bu makamda Seyyid Razi'nin nüshasıyla mukabele edilen antik ve değerli nüsha ile yetiniyoruz. Bu bir çok faydalı bilgileri de barındıran nüsha inat ehli kimseler için kesin bir delildir. Bu nüshanın bir çok özellikleri vardır, bu nüsha Kum'da Seyyid Mehdi Hüseyini Laciverdi'nin şahsi kütüphanesinde bulunmaktadır.

Seyyid Mehdi Hüseyini bu konuda cömert davranarak bu nüshadan istifade etmemizi sağladı ve uzun bir süre emanet vererek bizlere gerçekten ikramda bulundu. Bu nüshanın nefisliğini ve kudsiyetini görünce Allah'ın yardımıyla bizdeki H. 421 yılında yazılan eski bir nüsha ile mukabele etmeye azmettik. harf harf mukabele ettik,ve birinci nüshanın içinde bulundurduğu faydalı hususları bu nüshaya da ekledik. Böylece Allah'ın yardımıyla çok güvenilir bir nüsha ortaya çıktı. Bu nüshanın mukabelesi ilim şehri Kum'da 4 Zilhicce 1385 yılı, Pazartesi gecesi sona erdi. Bu nüshanın en önemli faydaları şunlardır: "

1- Seyyid Razi Nehc'ul-Belaga'da en son olarak Hz. Ali'nin şu sözünü nakletmektedir: "Mümün kul kardeşini kızdırınca ondan ayrılmış olur." Seyyid Razi ardından da şöyle demektedir: " Bu Hz. Ali'nin sözlerinden toplaya-bildiğim seçkin sözlerin en sonuncusudur. Allah'a, beni bu konuda başarılı kılmasından dolayı hamd-u sena ederim.

Biz başta her babın sonunda kitaba beyaz sayfalar ek-lemek ve böylece yeni bir söz gördüğümüzde orada yer vermek istedik. Hatta Hz. Ali (a. s)'ın sözleri hakkında yeni bir yorum bulduğumuzda da onu da buraya eklemeyi amaçladık. Bu konuda sadece Allah'tan yardım diler

ve ona dayanırız. O bize yeter ve o en iyi velidir ve bu iş Recep 400 tarihinde sona erdi. Allah'ın selamı, Muhammed (s. a. v)'e ve Ehl-i Beytine olsun."

Nehc'ül-Belağa'nın bazı nüshaları bu nurani ve faydalı bilgilerden mahrumdur. Bu yüzden Nehc'ül-Belağa'yı toplama hususundaki Seyyid Razi'nin bu sözlerini bir çok nüshada olduğu gibi bizde bu nüshaya ekledik.

2-Seyyid Mehdi Hüseyini Laciverdi'nin nüshası şu sözler ile bitmektedir: Bu nüshayı Rebiulevvel 587 yılında değerli üstadım Muhammed b. Ebi Nasr'a okudum. Daha sonra Allame Seyyid Ziyauddin Alem'ul-Hüda'ya okunan nüshayla mukayse ettim. onda bulduğum ince nükteleri bu nüshaya da nakl ettim. En güzel şekilde tashih ettim. Gözümden kaçan veya gözlerimi derk etmekten aciz kaldığı hususunda tümünü düzelttim. Hamd Allah'a mahsustur ve o bana yeter. O ne iyi bir hesaplayıcıdır."

3-Seyyid Razi'nin nüshasıyla mukabele işi sona erdi. Bu yüzden Allah'a hemd ederiz. Peygamber (s. a. v) ve Ehl-i Beyt'ine salat ve selam gönderiniz. Burada Seyyid'den maksat İmam Seyyid Ziyauddin Alem'ul-Hüda'dır. Seyyid geçmişte iyilik ve saygıyla anılmış, gelecekte de böyle anılacaktır.

4-Bu mukabele işinde haşiyelerde ve bazen de metnin içinde kırmızı renk ile yazılmış sözler Seyyid Razi'ye aittir. Allah'a verdiği başarılar nimetinin çokluğu ve bize gösterdiği sevgi ve muhabbeti sebebiyle hamd ederiz.

Beş bab dışında tüm bablarda aslını yazdıktan sonra kırmızı renklerine ve haşiye düzenine de riayet etmeye çalıştım. Bu beş babı ise henüz mukabele edemedim. Kopyalanmış nüshanın haşiyelerini de siyah veya kırmızı renklerine riayet ederek nüshama nakl ettim. İbn-i Babacan eş-Şirazi'nin "Ben küçüklerin en küçüğüyüm." cümlesini yazarken de iki nüshayı birbiriyle metin ve haşiye açısından dikkatlice mukabele ettim.

nüşhamı tashih ettikten sonra diğer nüshadan istifade ederek metin açısından asıl nüshayla mukayese ettim. Mukabele, tashih ve mütalaa ettiğim her babın sonuna siyah ve kırmızı yazılarına riayet ederek bu nüshanın Seyyid Razi'nin nüshasıyla mukabele ettiğine dair işaretler koydum. Başka oturumda da bu nüshamı asıl nüshayla mukabele ettim. Allah'a hamd olsun bu iş böylece bitti.

5-İstinsah eden İbn-i Babacan Şirazi şöyle diyor: nüshayı yazmadan önce kopyada yer alan

herşeyi aynı şekliyle tam mukabilinde nakl etmeye çalıştım. Zira bunları nakletmekle esas aldığım nüshanın değerinin bilinmesini istedim, Allah bana yeterdir ve o ne güzel vekildir. bu esas üzere Ali bin Muhammed bin Hüseyin Nehc'ul Belağa kitabını bana okudu ve bu iş onun lutûf ve bağışıyla gerçekleşti. Ben de ona kendimden, el-Mevla Said'den, Ebi Ma'bed el-Hasani'den, Ebi Cafer Tusi'den ve Seyyid Razi'den rivayette bulunması için icazet verdim.

Ayrıca da ona Şeyh İmam Abdurrahim bin el-Uhuvve el-Bağdadi, Şeyh Ebi'l Fazl, Muhammed bin Yahya en-Natili, Ebi Nasr Abdulkерim bin Muhammed (Buşr ed-Dibaci'nin torunu) ve Seyyid Razi'den kendisi için rivayette bulundum.

Seyyid İmam Ziyauddin Alemul Hûda; Şeyh Mekki bin Ahmed el-Mehalliti'den, o da Ebi'l Fazl en-Nati'den (önceki senette de adı geçmişti) o da Ebi Nasır'dan, o da Razi'den benim için nakletmiştir.

Babam da Şeyh İmam Ebi Cafer Muhammed bin Ali bin Hasan Mukirri Nişaburi'den, o da Hasan bin Yakub el-Edib'den, o da Seyyid Razi'den duyan birinden benim için nakletti. Ali bin Fazlullah el-Hasani de hamdü senadan ve selat-ü selamdan sonra H. Receb ayı 589 yılında onu yazdı.

Onda şöyle yazılıydı: "Değerli oğlum Cemaluddin Ebu Nasr Ali bin Muhammed bin Hüseyin el-Mutatabbib bu Nehc'ul Belağa kitabını baştan sona bana okudu. Bende ona kendimden,

Seyyid Ziyauddin Tac'ul-İslam Alemul Hûda Ebi'r-Rıza Fazlullah bin Ali bin Abdullah el-Hüseyini er-Ravendi'den rivayet edebileceği hususunda ona icazet verdim. O da bana Ebi Mabel, Ebi Cafer Muhammed bin el-Hasan bin Ali et-Tusi, Razi el-Musevi'den, benden, üstad Said Eminuddin Ebi'l Kasım Merzbanan bin Hüseyin, Med'u bin Kemic, babamın dayısı Edib Ebi'l Hasan Muhammed bin Edib Ebi Muhammed Hasan bin İbrahim'den, Şeyh Cafer Devristi ve Seyyid Razi'den; onlardan ve bizden tümümüzden icazetli olarak okudu. Muhammed bin Ebi Nasr bin Muhammed bin Ali H. Receb ayı 587 yılında Peygamber (s. a. v)'e ve Ehl-i Beytine selat-u selam gönderdiği bir halde yazdı."

Hakeza onda şöyle yer almıştır: "Zayıf kul Ebu Nasr Ali bin Ebi Sa'd bin Hasan bin Ebi, Sa'd Tabib de Seyyid Ziyauddin şöyle diyor: "Seyyid İmam Ziyauddin Alem'ul Hûda bana Seyyid Razi Ebul Hasan Muhammed bin Hüseyin bin Musa bin Cafer bin Musa bin İbrahim bin Musa bin Cafer bin Muhammed bin Ali bin Hüseyin bin Ali bin Ebi Talib'in Nehc'ul Belağa'sında tasarrufta bulunma hakkını Seyyid Murtaza bin Dai el Hüseyini, Şeyh Ebi Abdillâh Cafer bin Muhammed

ed-Devristi adına tanıdı.

Batılılar ise Nehc'ul Belağa'yı Şeyh Tahir Nişaburi Müstemli, Ebi Osman Sabuni, Ebi Ubeyd Herevi'den alıp yazmışlardır. Hakeza İmam Hüseyin (a. s)'ın dergahının hizmetçisi Seyyid Hamza bin Ebi'l Ağarr'ın Gurer'ul Fevaid ve Durer'ul Kalaid kitabından da rivayet icazeti vardır. Ayrıca Bin-i Kudame, Seyyid Alemul Hüda ve benzeri kimselerden de rivayet için icazet verdi.

Ayrıca Ebi Ubeyd Kasem bin Sellam Bağdadi, Ebi Ali Hasan bin Ahmed bin Hasan Hattad, Ebi Nuim el-Hafız, Süleyman Taberani Şami, Ali bin Abdulaziz Bagavi, Ebi Ubeyd'den akli ve nakli tüm naklettiklerini rivayet etme hususunda beni yetkili kıldı. Receb 587 yılında Allah'a şükreder ve Peygamber'e salat-u selam gönderir bir halde yazdı. O bana yeter ve O ne güzel hesap görücüdür."

Ayrıca bu nüshada aciz, Allah'ın affını ümit eden ve günahlarının büyüklüğünden korkan bendeniz Ebi Nasr Ali b. Ebi Sad Tabib'in şu şiiri de vardır:
"Nehc'ul Belağa kitabı fesahat ve belagat ehlinin çeş-mesidir.

Belagat ehlinin ve bilginlerin sığınağıdır.
Takva sahiplerinin problemlerini halledicidir.
şüphesiz ki metninde vardır.
içinde tüm ilimler mevcuttur.
Cifr kitabı gibi ki evlatlarına işaret etmektedir.
Nehc'ul Belaga'nın metoduna uyanlar
ilerleyerek yüksek makamlara ererler.
İlahi ilimden nurlar aşıkâr ve tecelli etmiş
güneş ışınları gibi düzenli yansımakta.
ondan nübüvvet kokusu alınmakta
ilerleme araçlarını o hazırlar, temin eder
güzel ve iyi hikmetler bahçesidir.
yakınlaşıp uzaklaşma bir nur gibidir.
Nehc'ül-Belağa Allah'ın halifesi ilim nurudur.
O ölüleri ve canlıları koruyandır.
Büyük bir ağaç gibi dal ve kolları
Bakışıyla kesinlik, ciddiyet, şeksiz hasıl olur.
Allah'ın seçkin nurudur. ilmin çeşmesidir.

Bu nur Mekke'den seçilmiştir.
O ilim ve hakikatin çocuğudur ki dalları
büyüklerle gölge etmiştir.
O en iyi Peygamberin halifesidir.
Bütün düşmanlar istemese de
Allah Peygambere ve ona selam gönderir.
Ta ki karanlıklar aydınlıklar ile yok olur gider.
Selam olsun onların evladı Seyyid Muhammed Razi'ye
Fesahat ehli arasında ciddi ve ihlaslı idi."

Hakeza bu nüshada İmam İzzuddin Seyyid Murtaza b. Seyyid İmam Allame Ziyauddin Alem'ul-Huda'nın şiiri yer almıştır:
"Nehc'ül-Belağa kitabı belagat ehli için aşikardır.
Sözleri büyükler için meşhurdur.
İlmi çok fazileti en üstündür.
Allah'ın gizli sırları onda aşikardır.
Yumuşak bir dille insanları uyarmıştır.
Tüm insanlar yanlışlıklarını gidermek için ona sarılır
Nehc'ül-Belağa bir kuyu gibi çok suya sahiptir.
Ama biten kuyu sularına benzemez.
Hiçbir övücü onun yüce zirvesine ulaşamaz."

Şüphesiz Seyyid Razi Nehc'ül-Belağa'da su arayan ve avuç avuç içen kimse gibi en güzel sözleri bir araya ge-tirmiştir. Nehc'ül-Belağa bir çok islam ülkesinde büyük bir ilgi ile karşılanmış, gönüllere taht kurmuştur.

Ebu Nasr bu nüshada şöyle diyor: "Allah'ım bu gü-nahkar kuluna merhamet et. Allah bana yeter ve o azim ve yücedir. hayatım boyunca kendime zulm ettim. Ebu Nasr Ali b. Ebu Sa'd Muhammed b. Hasan b. Ebi Sa'd Tabib Bendeniz şöyle diyorum: "Bu nüshayı İmam Kebir Allame Zeynuddin Seyyid'ul-Eimme ve Ferid'ul-Asr Muhammed b. Ebi Nasr'a okuduktan sonra Sa'd Ziyauddin Alem'ul-Hüda'nın nüshasıyla mukabele ettim ve en iyi şekilde tashih ettim. En güzel şekilde süsledim. Sahip olduğum ilim ve bilgiler ışığında çok güzel uygun haşiyeler yazdım.

Daha sonra oğlu Seyyid İmam Kebir İzzuddin Murtaza'ya okurken manasına dikkat ediyor ve

dinlerken güçlü anlamlarını derk ediyordum. Sonunda haşiyeleri ile yetinmedim, daha sonra alimlerin okyanusuna dalarak, oradan edindiğim inciler ile süsledim. Bu kelimelerin çoğunu İmam Sa'd Kutbuddin Ravendi'in Minhac'ul-Berae fî şerhi Nehc'il-Belağa kitabından aldım.

Her sayfasını süslemede ve her satırını gözden geçirmede büyük zahmetlere katlandım. Sonunda bilmeden gözden kaçırdıklarım dışında hepsini bu esas üzere tashih ettim. öyle ki bu gözden kaçırdığım yerleri de ancak belagatın zirvesine yükselenler ve belagat meydanında yarışta büyük ter dökenler anlayabilir. Bu okuma işi H. 61 yılın, Rebiulevvel ayında sona erdi.

Allah'a and olsun Allah bana yeter o en iyi hesap görücüdür."

Bu nakl ettiğimiz önemli faydaların sonuncusu idi. Kendi nüshamızı da Seyyid Razi'nin nüshasıyla ciddi ve dikkatli bir şekilde mukabele ettik. Asıl nüshadaki kırmızı ve siyah yazılmış yerleri de olduğu gibi aktardık. Hamd Allah'a mahsustur. Hamd olsun o Allah'a ki ilham verici nimetlerin sahibidir.

Bil ki yazarlardan bir çoğu hatta sahabe ve tabiiler bile Hz. Ali (a. s)'ın hutbelerine, sözlerine itina etmişler ve büyük önem vermişlerdir. Değerli üstadım Mevla Ebul Hasan Şarani, Nehc'ul

Belağa şerhimize bir önsöz olarak yazdığı Arapça makalesinde onlardan bazısının adını saymıştır. ayrıca Ali bin Abdulazim Tebrizi Hiyabani de (Vekay'ul Eyyam fî-Ehval-i Şehr-i Siyam) adlı kitabında bunlardan bir grubunun adını saymıştır. ayrıca biz de "İnsan-i Kamil ez didgah-i Nehc'ul Belağa" adlı Farsça makalemizde bunlardan bazısını tanıtmaya çalıştık.

Nehc'ul Belağa'yı şerh ederken dostlardan bazısı benden bu kitapta yer alan sözlerin kaynaklarını da bulmamı istediler.

ben de gücüm oranına onların bu dediğini yapmaya çalıştım ve bu konuda elimden geleni yaptım. ama bazı insanların ilahi hakikatleri ve insan-i kamilin azametini derk edemediğini gördüm. Bu cahiller sözde Hz. Ali zamanında insanların düşünce a.ısından bu derece kemale ermediğini bahane ederek bu değerli kitabı inkar etmektedirler.

O cahiller Kur'an'da yer alan yüce konular hakkında ne diyorlar? Allah kime nur vermemiş ise onun için bir nur düşünülemez, İnsan-i Kamil zahiri beşerin ötesinde bir varlıktır. Nehc'ul

Belağa'da yer alan sözler Hz Ali (a. s)'ın diğer sözlerine oranla denizde bir damla mesabesindedir. Seyyid Razi ise sahip olduğu fesahat, belagat, hitabe ve zevk esasınca bu sözlerden sace çok edebi olanlarını seçmiş ve Nehc'ul Belağa olarak adlandırmıştı.

şüphesiz Hz. Ali (a. s)'ın sözleri fesahat ve belagat ehli için bir ışıktır. konuşmacıların dili bu tür

sözleri beyandan ve hutbelerin benzerini irad etmekten acizdir. büyüklerin kalemleri böylesine yazılar yazmaktan acizdir. bilginler HZ. Ali (a. s)'ın nasihat ve hikmetleri karşısında hayretler içinde kalmışlardır.

Nasıl böyle olmasın ki!? Hz. Ali ilahi nurlardan na-siplenmiş ve Peygamber (s. a. v)'in nuraniyeti ile aydın-lanmış. sözleri ilahi cevherlerden ve Peygamber (s. a. v)'den faydalanmıştır. dolayısıyla Hz. Ali (a. s) Kur'an'ın devamı ve kuranın hemen akabinden gelen bir eserdir. Eski ve yeni bir çok alimler bu inci gibi sözleri anlamak için derinliklerine dalmışlar ve mümkün mertebe bu değerli eseri açıklamaya çalışmışlardır. Her birisi kendi metoduyla şerh ve tefsir etmeye çalışmıştır. Şüphesiz herkes kabiliyetleri esasınca kemaline ulaşmış.

"De ki: "Herkes kendi metoduna (mizaç ve meşrebine) göre iş yapar." Hz. Ali (a. s)'ın sözleri, hutbeleri, mektupları, duaları ve verdiği hükümleri karşısında Nehc'ul Belağa dediğimiz gibi denizden bir damla gibidir ve bunların hepsi de insanlara ulaşmış kulaklarına değmiştir. oysa Ümeyyeoğulları tüm ça-balarıyla Hz. Ali (a. s)'ın eserlerini yok etmeye çalışmış-lardır. oysa Allah-u Teala bizlere şunu vadetmiştir: "Putperestler istemese de, dinini bütün dinlerden üstün kılmak için, peygamberini, doğruluk rehberi Kur'an ve Hak diniyle gönderen O'dur."

Hunsari'nin Revzat adlı kitabında (ki mütercimi Kitab'ul Uruz'un yazarı ve Sibeveyh'in üstadı olan Halil bin Ahmed el-Basri'dir- şöyle yer almıştır: "Ona (yani Halil'e) Ali bin Ebi Talib'in faziletleri soruldu, o ise şöyle cevap verdi: "Dostların korkudan, düşmanların ise kinden dolayı iyiliklerini gizlediği insan hakkında ne diyeyim? Buna rağmen Haz. Ali (a. s)'ın faziletleri doğuyu ve batıyı kaplamıştır."

Fahr-u Razi ise Mefatih'ul Gayb kitabında şöyle de-mektedir: "Herkes Ali (a. s)'ın Besmeleyi yüksek sesle okuduğu hususuna ittifak etmişlerdir. bu konuda aşırı hassasiyet göstermiştir. Hükümet Beni Ümeyye'nin eline geçince de Hz. Ali (a. s)'ın etkisini yok etmek için bes-melenin yüksek sesle okunmasına dahi engel olmaya ça-lıştılar. Oysa akli deliller de bizi ve Hz. Ali (a. s)'ı teyit etmektedir. her kim Hz. Ali (a. s)'ı önder edinirse şüphesiz sağlam bir ipe sarılmıştır."

O halde akıllı olan hiç bir insan Nehc'ul Belağa'yı Seyyid Razi'nin yazdığını ve Hz. Ali'ye isnat ettiğini dü-şünemez. bu düşünce oldukça nakıs ve hafif bir düşüncedir ve örümcek ağından daha da gevşek bir düzeydedir.

Ez-Zeria, c. 7, s. 191 ve Mesadir, c. 1, s. 62-65

el-Kunye ve'l Elkab, c. 2, s. 448

Mesadir-u Nehc'il Belağa, c. 1 s. 16

Mucem'ul Buldan, Beyn'es-Sureyn kelimesinde

ez-Zeria, c. 7, s. 192; Kütüphanenin yakılış tarihini 447, İbn-i Esir ise 450 olarak kaydetmiştir.

Ez-Zeria, c. 7, s. 192

Bu hutbeler Hui'nin 21 ciltlik şerhinde şu sıralamayla yer almıştır: c. 4, s. 14, c. 4, s. 118, c. 4, s.

141, c. 7, s. 69, c. 10, s. 288.

Bu hutbeler hakkında El Kaşif kitabında İbn-i Ebil Hadid'in kitabının dördüncü baskısından bazı

örnekler verdik.

Muruc'uz-Zeheb c. 4, s. 441. (Fransızca tercümesiyle) ve c. 2, s. 431 (Mısır baskısı)

Tuhaf'ul-Ukul, s. 60

ez-Zeria, c. 7, s. 192; Menakib-i Al-i Ebi Talib'den naklen.

Seyr-i der Nehc'ül-Belağa, s. 6

Mesadir-u Nehc'il Belağa, s. 330

a.g.e.

a.g.e. s. 332

Gurer ve Durer-i Amedi, c. 3, s. 392

a.g.e. c. 6, s. 159

a.g.e., c. 6, s. 378

a.g.e., c. 6, s. 250

a.g.e, c. 2, s. 467

Mesadir, c. 1, s. 68

a.g.e., c. 1, s. 71

a.g.e.

a.g.e. c. 1, s. 73

Mesadir, c. 1, s. 72 (Tebersi, H. 548 yılında vefat etmiştir. Mezarı Meşhed'de olup şiilerce ziyaret edilmektedir ve aynı zamanda Mecme'ul-Beyan kitabının da yazarıdır.)

Mesadir, c. 1, s. 75

Mesadir, c. 1, s. 75

a.g.e., s. 81

a.g.e. s. 84

a.g.e., s. 85
a.g.e., s. 85
a.g.e., s. 86
a.g.e., s. 87
a.g.e., s. 89
a.g.e., s. 90
a.g.e., s. 91
Fihristi Neccaşı s. 282
el-Gadir, c. 4, s. 199
Keşf'uz Zunun, s. 428 ve 159
Mesadir, c.1, s.117
a.g.e, s. 117
a.g.e, s. 118
a.g.e, s. 118
a.g.e, s. 118
a.g.e, s.119
a.g.e s, 121
ez-Zeria, c. 14, s. 112- 155
el-Gadir, c. 4, s. 186- 192
Mesadir-u Nehc'il Belağa, s. 1, s. 247- 329
Müstedrek, c. 3, s. 326
Mesadir-i Nehc'il Belağa, c. 1, s. 248
a.g.e, s. 248
a.g.e. s. 249
el-Muntazam, c. 1, s. 222
el-Gadir, c. 4, s. 186
Mesadir-i Nehc'il Belağa, c. 1, s. 40
a.g.e, s. 41
Nehc'ul Belağa-i dr. Subhi Salih, s. 49
a.g.e, s. 61
a.g.e, s. 61
a.g.e, s. 126
a.g.e, s. 129
a.g.e, s. 164

a.g.e, s. 176

a.g.e, s. 167

Ama kendisi de tümüyle sayamamış ve bir takım yerleri gözden kaçırmıştır.

1. hutbe

İbrahim suresi, 34. Ayet.

1. hutbe

Saffat suresi 6. ayet

34. hutbe

Ahzap suresi 19. ayet

Şeyh Müfit, Seyyid Razi'nin üstadıydı. H. 413 yılında 77 yaşında vefat etmiştir.

Bu kitabın yazarı Hasan bin Şube Harrani'dir. Vefat tarihi belli değildir. Rical alimleri kendisini dördüncü asrı alimlerinden saymıştır ve muhtemelen daha Seyyid Razi doğmadan vefat etmiştir.

Şeyh Hadi Kaşif'ul Gıta Behc'ul Belağa'nın birinci hutbesini Bihar, s. 113'de Uyun'ul Hikme ve'l Muvaize'den nakletmiştir. Ama herhalde Garra hutbesiyle karıştırılmıştır ki c. 17, s. 113'de (eski baskı) bu kitaptan nakletmiştir.

Saduk diye meşhur olan Ebu Cafer Muhammed bin Ali bin Hüseyin bin Babeveyh Kummi H. 381 yılında 70 küsür yaşında iken vefat etmiştir. Şıkşıkıye hutbesini bu iki kitapta farklı senetlerle nakletmiştir. Merhum Şehristani ise Nehc'ul Belağa'dan farklı tabirlerini "Mahuve Nehc'ul Belağa" kitabında izah etmiştir.

Şerh-u Nehc'il Belağa-i İbn-i Ebil Hadid, eski baskı, s. 41, (Şıkşıkıye hutbesinin şerhinin sonunda)

Gaybet-i Suğra asrının edebiyatçılarından ve muhaddislerinden olup şafii mezhebındendir. 328 yılında 82 yaşında iken vefat etmiştir.

Bu arada Nehc'ül-Belağa'da nakl edilmiş olan üç cümle için ise baktığım kaynaklarda herhangi bir senedi ve kaynağı zikr edilmemiştir. Sadece Seyyid Abduzzehra Naziri, 2. cümlesi için kaynak zikr etmektedir.

Hallakan diye meşhur olan Ahmed b. İbrahim b. Ebi Bekr ceddine mensuptur ve İbn-i Hallakan diye bilinmektedir. H. 608 yılında öldü ve 681 yılında da vefat etti. Şair ve edip biriydi. Özellikle de Yezid b. Muaviye'nin şiirlerine karşı büyük bir ilgisi vardı. Ömrünün sonunda Melik Muzafferin oğluna aşık olmuştu. Bir gün onu sokakta gördü. Üzerindeki kadılık elbisesini

ıkararak onun ayaklarının önüne attı. Saltanat ailesi çocuklarını İbn-i Hallakan ile birlikte olmaktan men etmişlerdi. İbn-i Hallakan bu çocuğun aşkından çılgına dönmüş sürekli şu şiirleri okuyordu:

"Ben Vallahi Helak oldum

Yaktı beni o boy poz ki
şüphesiz kıyametim kopmuştur."

İbn-i Hallakan lm halinde dahi bu şiiri okuyordu ve bu hal üzere öldü. Mesadir-u Nehc'il-Belağa, c. 1, s. 114; Fevat'ul-Vefiyyat, c. 1, s. 17'den naklen ve hakeza Tezyin'ul-Esvak, s. 17

Vefiyyat'il-A'yan, c. 3, s. 313

Mir'at'ul-Cinan, c. 3, s. 55, H. 768 yılında vefat etmiştir.

Mizan'ul-İ'tidal, c. 3, s. 124, H. 748 yılında vefat etmiştir.

Lisan'ul-Mizan, c. 3, s. 223, H. 852 yılında vefat etmiştir.

şezerat'uz-Zeheb, c. 3, s. 257, H. 1089 yılında vefat etmiştir.

Fecr'ul-İslam, s. 178,

Mesadir-u Nehc'il-Belağa, c. 1, s. 115

el-Vafi bil Vefiyyat, c. 2, s. 370

Mesadir-u Nehc'l-Belağa, c. 1, s. 127-220

Tercüme-i Mahuve Nehc'l-Belağa, Seyyid Abbas Mirzade, s. 104-126

Mesadir-u Nehc'l-Belağa, s. 70-128 (bu kitapta on yedi itiraz nakl edilmiş ve hepsine cevap verilmiştir.)

Mukaddeme-i Nehc'l-Belağa-i şerh-i Abduh,

Medarik-u Nehc'l-Belağa, s. 226-234

Minhac'ul-Beraa, Seyyid Habibullah Hui, c. 2, s. 414

a.g.e., c. 3, s. 372

a.g.e., c. 2, s. 332

a.g.e., c. 2, s. 341

a.g.e., c. 3, s. 38